

DOI: [10.32702/2307-2105-2022.1.203](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.203)

УДК 338.2

*А. А. Машевська,
асистент кафедри аналізу та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет, Вінниця, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9514-504X
М. Ф. Коломієць,
студент факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
ORCID ID: 0000-0001-7507-407X*

АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ

*A. Mashevska
Assistant of the Department of Analysis and Audit,
Vinnitsa National Agrarian University
M. Kolomiets
Student of the Department of Accounting and Auditing,
Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa*

ANALYSIS OF THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY AT AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті розкрито сутність економічної безпеки підприємства. Охарактеризовано процес формування економічної безпеки із врахуванням галузевих особливостей таких як сезонність виробництва, обмеженість земельних ресурсів, недостатня розвиненість інфраструктури аграрних ринків, значна залежність від природно-кліматичних умов виробництва сільськогосподарської продукції. Запропоновано авторське бачення трактування економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Розглянуто системні складові економічної безпеки, а саме кадрову, енергетичну, ринкову, інформаційну, правову, екологічну, виробничу, фінансову та техніко-технологічну. Рекомендовано проводити комплексний моніторинг економічної безпеки задля вчасної нейтралізації наслідків внутрішніх та зовнішніх загроз або мінімізації їх прояву на будь-яку із зазначених складових.

Визначено стримуючі чинники розвитку сільськогосподарських підприємств за окремими складовими економічної безпеки. Розроблено превентивні заходи зміцнення економічної безпеки на сільськогосподарському підприємстві.

The article reveals the essence of economic security of the enterprise. The authors describe the process of economic security formation taking into account branch features such as seasonality of production, limited land resources, insufficient development of the infrastructure of agrarian markets, a significant dependence on the climatic conditions of agricultural production. It is proposed the author's vision of the economic security of agricultural enterprises as a state of the enterprise characterized by resistance to various kinds of threats and seasonal fluctuations, the ability to ensure the realization of economic interests and to develop effectively in changing

climatic conditions.

There are considered the systemic components of the economic security, namely personnel, energy, market, informational, legal, ecological, industrial, financial, and technological. It is revealed that the most important component is personnel, since it enables to activate the work of other components and has a complementary relationship. The authors have proven significant importance of the financial security as a component of economic. The ecological component has been identified as a dominant factor in the development of enterprises in the agrarian sector.

System components are considered economic security, namely personnel, energy, market, information, legal, environmental, industrial, financial and technical-technological. It is recommended to spend comprehensive monitoring of economic security in order to neutralize the consequences in a timely manner internal and external threats or minimize their manifestation on any of these components.

The main threats of technical and technological, energy components are substantiated. The priority of the information component has been identified in the conditions of in-depth information of agricultural enterprises. It is recommended to carry out a comprehensive monitoring of economic security in order to timely neutralize the effects of internal and external threats or minimize their manifestation on any of these components. The hampering factors of agricultural enterprises development for certain components of the economic security are determined. The preventive measures to strengthen the economic security at an agricultural enterprise have been developed.

Ключові слова: економічна безпека; сільськогосподарські підприємства; складові; загрози; превентивні заходи, системні складові, специфіка роботи.

Key words: economic security; agricultural enterprises; components; threats; preventive measures, system components, specifics of work.

Постановка проблеми. В сучасних реаліях України сільське господарство є найперспективнішим бізнесом. Та економічна безпека всіх підприємств не є самою сильною. Через ряд економічних проблем, такі як: світова економічна криза через пандемію, війна на сході та в цілому не сама прогресивна економіка. Тому виникає необхідність у підвищенні заходів по підтримці економічної безпеки, як і звичайних підприємств так і сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція розуміння сутності економічної безпеки підприємства розкрита в працях таких видатних економістів як О. Бородіної, В. Білокурова, О. Барановського, Т. Васильціва, та інших. Однак, незважаючи на значну кількість літературних джерел присвячених економічній безпеці, дане питання є недостатньо дослідженим. Слід відмітити обмеженість наукових надбань проблематики економічної безпеки підприємства з урахуванням галузевих особливостей.

Формулювання цілей статті (Постановка завдання). Метою дослідження є розкрити суть економічної безпеки сільськогосподарських підприємств та розробка заходів підтримки економічної безпеки підприємств з урахуванням специфіки роботи багатьох галузей.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Є багато різних дослідників, які визначають суть поняття «економічна безпека» по своєму. І це дає можливість стверджувати про відсутність єдиного поняття цього економічного терміну. Наприклад Т.Г. Васильців зазначає, що поняття «економічна безпека» є складним і потребує системного підходу до його вимірювання, а отже, й обґрунтування зв'язків та залежності від таких інтегральних економічних категорій, як конкурентоспроможність, потенціал, життєздатність, фінансова стійкість та ризикостійкість підприємства. [11,с.15].

Н. В. Прус визначає економічну безпеку підприємства як захист проти економічних злочинів, як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз, а також як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу [10,с.775].

А більш детально визначення економічної безпеки дає В.М Геєць. Він вважає, що економічна безпека суб'єкта господарювання є складною динамічною системою, яка забезпечує стійке функціонування і розвиток підприємства за допомогою своєчасної мобілізації і найбільш раціонального використання трудових, фінансових, техніко-технологічних та інших ресурсів підприємства в умовах дії зовнішніх і внутрішніх загроз. [8,с.240].

Більш поширеним підходом є ресурсно-функціональний. Який говорить про те що економічна безпека являє собою ефективну діяльність підприємства, що є передумовою до його стійкого розвитку. [3,с.34]. Все що було представлено вище із сутностей поняття економічної безпеки має свої переваги та недоліки. Разом із тим, ці підходи майже ніяк не торкаються галузевих особливостей суб'єктів господарювання. Усі ми добре знаємо, що сільськогосподарські підприємства мають свою специфіку роботи, яка відрізняється від промислових

підприємств. До того ж суб'єкти аграрних підприємств мають додаткові ризики. Насамперед це зумовлено сезонністю виробництва, обмеженістю земельних ресурсів, недостатньо розвинутою інфраструктурою аграрних ринків, значною залежністю від природно-кліматичних умов виробництва сільськогосподарської продукції.

Тому при визначенні суті економічної безпеки слід зважати на специфіку роботи підприємства. Таким чином можна трактувати термін економічної безпеки сільськогосподарських підприємств – це стан підприємства, що характеризує готовність та стійкість до різних зовнішніх та внутрішніх загроз та продовжувати ефективно розвиватися.

Дотримання економічної безпеки аграрного підприємства передбачає досягнення стабільного стану, при якому підприємство буде швидко та максимально ефективно відновлюватися після будь яких зовнішніх та внутрішніх загроз. Або мінімізувати їх вплив на виробничі процеси та на саме підприємство в цілому.

Найважливішою складовою економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, яка тісно пов'язана з її іншими складовими, є кадрова. Найбільш повне і глибоке визначення кадрової безпеки дає Н. Логінова, яка відмічає, що кадрова безпека є важливою складовою економічної безпеки підприємства, що має на меті виявлення, знешкодження, запобігання, відвернення та попередження загроз, небезпек і ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал, і ті, які йдуть безпосередньо від нього, що повинно проявлятися в системі управління трудовими ресурсами та в кадровій політиці підприємства [7,с.376].

Високий рівень реалізації кадрової безпеки є одним з пріоритетів у досягненні високих показників ефективності виробництва і прибутковості підприємства.

Головними групами критеріїв рівня кадрової безпеки є такі показники:

- 1) динаміка чисельного складу підприємства;
- 2) рівень кваліфікації кадрового потенціалу;
- 3) ефективність використання персоналу.

Основним негативним впливом на кадрову безпеку підприємства є недостатню кваліфікацію працівників, а відповідно і нездатність ефективно та правильно виконувати свою роботу, може бути низький рівень управління персоналом, брак коштів на оплату праці окремих категорій працівників.

Однак, на теперішній час ми можемо сказати, що кадрова політика є одним із основних факторів, як безпеки підприємства так і ефективності роботи підприємства. Вона повинна забезпечувати ефективний підбір кадрів для забезпечення ефективності підприємства

Для ефективного функціонування механізму кадрової безпеки слід фінансувати матеріальні і моральні методи заохочення, організувати стратегічне кадрове планування, поліпшувати умови праці персоналу. Таким чином, забезпечення кадрової безпеки може гарантувати підприємству, в поєднанні з іншими складовими, високий рівень економічної безпеки.

Численні дослідження підтверджують значну вагомість фінансової безпеки як складової економічної. Відсутність високого рівня фінансової безпеки неможливо стабілізувати економічну ситуацію на підприємстві.

Слід зауважити, що рівень фінансової безпеки залежить від того, наскільки ефективно його керівництво спроможне уникати будь які загрози і ліквідувати шкідливі наслідки впливу негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Зовнішніми загрозами фінансовій безпеці підприємства можна вважати відсутність інвестицій.

Труднощі в отриманні довгострокових кредитів від банків. Через низьку дохідність малих підприємств та можливий не стабільний дохід від аграрних підприємств. Рівень забезпечення фінансової безпеки розраховується на підставі аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, та відображає рівень забезпеченості підприємства власними фінансовими ресурсами. І в цілому ми можемо спостерігати не найкращий фінансовий розвиток в Україні. Це обумовлено декількома факторами. Найвпливовішими є: світова криза через пандемію, військові дії та підвищення інвестиції в оборону спроможність країни від зовнішнього агресора, доволі не сприятливі умови для заснування нового бізнесу.

Ефективність та надійність фінансової безпеки оцінюється за такими критеріями: підприємство зберігає та примножує матеріальні цінності, йде шляхом сталого розвитку; своєчасно попереджає кризові ситуації і нейтралізує негативні чинники, що впливають на його діяльність. Але ми не можемо передбачити все, і через це бізнес втрачає свою фінансову стабільність та безпеку, а якщо взяти Українські реалії то відновити свою фінансову безпеку буде доволі складним завданням. Через високі податки, низький рівень забезпеченості людей, які можуть інвестувати у бізнес та покрити доволі великі витрати та ризики. Та в цілому не стабільний інвестиційний ринок України є доволі серйозною проблемою держави, які нажалі поки що немає змоги вирішити.

Підвищення рівня ризиків вимагає від керівництва підприємства розробки нових заходів для уникнення збитків, або їх мінімізації. Також вони мають продумати стратегію відновлення для забезпечення підприємства стабільним функціонуванням.

Далі ми більш детально розкриємо, що саме впливає на економічну безпеку підприємства.

Важливу роль у забезпеченні економічної безпеки відіграє техніко-технологічна складова, яка полягає у рівні застосування на підприємстві технологій. Загрозами техніко-технологічної складової є зниження рівня технічного потенціалу підприємства, порушення дисципліни, моральне старіння використовуваної техніки і технологій.

Зовнішніми загрозами є зниження рівня доступності коштів для оновлення машино-тракторного парку. Все це веде до використання фізично і морально зношеної техніки, технологій і до зниження рівня ефективності їх використання. І це може призвести до проблем на виробництві, що зазначаються не тільки не ефективним виробництвом, а і про реальну загрозу для робітників. Що в свою чергу може поставити питання про виплати

робітниками і додатковим витратам і це ніяк не покращить економічну безпеку, а тільки її погіршить.

Особливу роль, для забезпечення економічної безпеки, слід зазначити енергетичній безпеці. Вона є однією із найважливіших функціональних складових економічної безпеки. Енергетичну безпеку слід розглядати в контексті безперервності господарської діяльності незалежно від перебоїв постачання енергетичних ресурсів на підприємство.

Тому під енергетичною безпекою варто розуміти ступінь захищеності сільськогосподарського підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз у сфері енергетики. Тобто якщо говорити простою мовою у разі вимкнення світла чи зможе підприємство продовжити свою роботу чи зупиниться і тим самим понесе збитки. Основними орієнтирами у забезпеченні енергобезпеки має стати підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів та використання альтернативних (відновлюваних) джерел енергії. І саме, як довго і на скільки швидко ви зможете себе забезпечити, тим краще буде для підприємства.

Важливою складовою економічної безпеки і умовою сталого розвитку сільськогосподарського підприємства є екологічна безпека. Під нею розуміють такий стан виробництва, який буде наносити мінімальний або взагалі не повинен завдавати шкоди ні людям, а ні природі в цілому. Високий рівень розораності сільськогосподарських угідь, стрімкий розвиток хімічної стимуляції виробництва супроводжуються посиленням антропогенного впливу на земельні ресурси.

Такі процеси призводять до виснаження ґрунту, що призводить до зменшення ефективності виробництва продукції. А надмірне внесення різних добрив та засобів для захисту урожаю від шкідників призводять до забруднення довкілля та зниження якості продукції.

Тому для дотримання належного рівня екологічної безпеки в аграрному секторі слід запропонувати створити механізм, що буде запобігати та перешкоджати більшості негативних процесів у навколишньому середовищі та стимулювати виробників продукції здійснювати свою діяльність з урахуванням усіх можливих екологічних норм та не зловживати не екологічними процесами за для стимулювання свого доходу.

Організаційну роль у забезпеченні економічної безпеки відіграє виробнича складова. Саме вона відповідає за створення та налагодження процесу виробництва, які технологічні процеси будуть запроваджені та його продуктивність та поточність. Виробнича складова економічної безпеки гарантує розширене відтворення та економічне зростання підприємства, якщо його керівництво правильно та максимально ефективно буде використовувати свої виробничі можливості, інновації у виробництві.

У забезпеченні економічної безпеки важливу роль відіграє її ринкова складова. Тобто це є характеристикою виробничих можливостей підприємства до зовнішніх потреб ринку. Також забезпечення підприємству захист від помилкової поведінки на ринку, не вірна товарна і збуткова політика підприємства та не правильна стратегія ціноутворення.

Першим сигналом зниження рівня ринкової безпеки є не спромога нормально протидіяти конкурентам..

Головна задача ринкової політики полягає в розробці ефективної стратегії та організації процесу збуту готової продукції на ринок у найефективніший спосіб по грошовим витратам та витратам по часу. Таку роботу служба маркетингу на виробництві. Службі маркетингу важливо постійно моніторити ринок для того щоб можна було конкурувати з іншими підприємствами, вчасно змінювати пріоритети у виробництві на найбільш вигідні для підприємства. Та надавати будь яку корисну інформацію керівникам для розробки та корегування стратегії та для забезпечення безпеки підприємства у фінансовому плані.

Першочерговими показниками для контролю є: коефіцієнт ринкової віддачі активів, конкурентоспроможність продукції, частка підприємства на ринку, коефіцієнт інноваційних витрат, ритмічність збуту продукції.

Ці показники варто аналізувати в динаміці з врахуванням особливостей виробництва.

Крім того, на ринок впливають та інші чинники, а саме: політична та економічна ситуація в країні, рівень платоспроможності покупців, нестабільність курсу валют, нечесні дії конкурентів, криза в світі збудь- яких приводів та можливі бойові дії або інша підривна діяльність з боку інших країн-конкурентів.

Таким чином, аналіз ринкових показників та чинників впливу дають можливість розробити систему заходів протидії загрозам та розширити можливості до змінних умов ринку.

Однією із найважливішою роллю у економічній безпеці є правова безпека. Достатній рівень правової безпеки підприємства означає захищеність усіх інтересів підприємства з правової точки зору.

Загрозами правового характеру в середині підприємства можуть бути різними, так починаючи від звичайного порушення дисципліни тобто запізнення на роботу, закінчуючи крадіжками майна або грошових сум підприємства. Зовнішні загрози виникають при взаємодії з контролюючими органами влади, постачальниками, покупцями, або протидія конкурентам.

Для забезпечення правової безпеки підприємства потрібно сформувати юридичний відділ який повинен займатися захистом правових інтересів підприємства.

Для невеликих підприємств більш ймовірне є замовлення послуг у юридичних фірмах, які мають фахівців з розробки та впровадження режиму правової безпеки задля захисту своїх інтересів та дотримання правової безпеки . Хоча навіть для невеликих підприємств мати висококваліфікованих фахівці для ведення юридичних справ у інтересах підприємства є доволі вигідним. Але через брак коштів впровадження даного відділу є мало ймовірним.

З розвитком інформаційної галузі та в цілому прогресу людства, компанії у більшості переходять в онлайн режими.. Тобто надають свої послуги через інтернет. І виникла потреба у формуванні інформаційної безпеки. Очевидним є те що у сучасному світі є залежність економічної безпеки від інформаційної складової,

оскільки значний вплив на інформаційну сферу мають як внутрішні, так і зовнішні суб'єкти, що може бути джерелом негативних впливів на економічну безпеку.

Керівники середніх і великих аграрних компаній вже усвідомлюють наявність ризиків, пов'язаних з інформаційною складовою, і вони розуміють, яку шкоду можуть завдати хакери підприємств, тому підприємства забезпечують максимально можливу підтримку інформаційній безпеці.

Таким чином, в умовах подальшого стрімкого розвитку інформаційних технологій, інформаційна безпека стає невід'ємною складовою системи економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Фінансовий стан та економічну безпеку деяких підприємств, ми можемо розглянути далі.

Таблиця 1.
Горизонтальний аналіз активів тис. грн.

Назва підприємства	ТОВ «Арчі»	ТОВ «Передовик»	ТОВ «Астарта-Київ»
<i>Показник</i>	2020	2020	2020
Основні засоби	79100	1812,1	792364
Необоротні активи	93263	1812,1	2260128
Запаси	189013	0	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	19130	0	29000
Гроші та їх еквіваленти	28737	21,5	46037
Оборотні активи	265312	23,7	348525
Активи	358575	1835,8	2608653

Джерело: сформовано автором

Проаналізувавши таблицю 1 ми можемо зробити висновок, що підприємства забезпечені основними засобами для ведення своєї діяльності. Також ми можемо побачити, що підприємства мають кошти та оборонні активи, які вони можуть використовувати для зміцнення себе ж або для погашення заборгованостей у разі банкрутства. Але ж зараз ми можемо спостерігати доволі позитивну картину, у них достатньо ресурсів для самозабезпечення.

Таблиця 2.
Горизонтальний аналіз пасивів (джерел фінансування активів) тис. грн.

Назва підприємства	ТОВ «Арчі»	ТОВ «Передовик»	ТОВ «Астарта-Київ»
<i>Показник</i>	2020	2020	2020
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	335771	1044,4	-10728
Власний капітал	351194	1064,4	1216855
Довгострокові зобов'язання	50	0	294614
Короткострокові зобов'язання	7331	771,4	1097184
Баланс	358575	1835,8	2608653

Джерело: сформовано автором

Аналізуючи таблицю 2 ми можемо зробити висновок, що ТОВ «Арчі» та ТОВ «Передовик» в результаті своєї діяльності отримали прибутки та за їх рахунок поповнили власний капітал. Також ми можемо побачити, що вони майже не мають довгострокових зобов'язання. Хоча вони і маю короткострокові зобов'язання але за рахунок прибутку підприємства покривають витрати на них. Іншу картину ми можемо побачити у ТОВ «Астарта-Київ». Через те що вони отримали збитки вони не поповнили власний капітал і скоріше за все будуть покривати свої зобов'язання через власний капітал або ж спробують залучити інвесторів для стабілізації стану підприємства.

Таблиця 3.
Показники стійкості та платоспроможності

Назва підприємства	ТОВ «Арчі»	ТОВ «Передовик»	ТОВ «Астарта-Київ»
<i>Показник</i>	2020	2020	2020
Фінансова автономія	0,98	0,58	0,47
Поточна ліквідність	12,72	2,35	2,06

Джерело: сформовано автором

Таким чином, за результатами розрахунків наведених в таблицях, можемо зазначити, що ТОВ «Арчі» та ТОВ «Передовик» мають прибутки, що свідчить про ефективне використання ресурсів та економічну захищеність підприємства через те, що у них є нерозподілений прибуток. В результаті чого, можна зробити

висновки, що ці підприємства економічно захищені. Хоча і підприємство ТОВ «Астарта-Київ» і отримало збитки на суму -10728 тис.грн., з цього можна зробити висновки про не найкращу економічну захищеність підприємства. Таким чином, для покращення рівня економічної безпеки можемо зазначити, що підприємству необхідно аналіз своєї робочої діяльності для виявлення причин чому саме стався збиток та зробити певні висновки з відповідними діями для запобігання повторення подібних витрат в майбутньому. А на теперішній час підприємству варто залучити додаткові інвестиції для покриття збитків та для того щоб запобігти можливим наслідкам пов'язаних із економічною безпекою підприємства.

Висновки. Отже, слід пам'ятати що сільськогосподарські підприємства мають специфічні особливості формування економічної безпеки. Досягнення достатнього рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств передбачає врахування кадрової, енергетичної, ринкової, інформаційної, правової, екологічної, виробничої, фінансової та техніко – технологічної безпеки.

Проведений аналіз теоретичних підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» дозволив систематизувати існуючі визначення та сформувані власне визначення даного поняття, за яким «економічна безпека підприємства» - це потенціал підприємства, який, реагуючи на всі зовнішні та внутрішні загрози та проблеми, отримує стимул щодо позитивних результативних змін в фінансових та соціальних показниках роботи підприємства.

Список літератури.

1. Акімова Л.М. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного управління*. Дніпро, 2018. Т. 6. № 6-7. С. 5–11.

2. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2012. С. 240–256.

3. Зуб Г.І. Фінансова підтримка аграрного сектору в Держбюджеті на 2007 рік. *Облік і фінанси АПК*. 2006. № 11 С. 34–35.

4. Кавун С.В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія. Харків: ХНЕУ, 2009. 303 с.

5. Козаченко Г.В., Пономарьов В. П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. Київ: Лібра, 2003. 280 с.

6. Козловський С.В., Жураківський Є.С. Теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «економічна безпека» та складових економічної безпеки України. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 37–42.

7. Логінова Н.І. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства. *Коммунальное хозяйство городов: научно-технический сборник*. 2009. № 87. С. 371–376.

8. В.М. Гець, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія. За ред. В.М. Гейця. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.

9. Ортинський В.Л., Керницький І.С. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 544 с.

10. Прус Н.В. Система економічної безпеки підприємства. Поняття, сутність, принципи. Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. Вип. 2. С. 675–679.

11. Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, Р.Бойкевич, В.В. Каркавчук. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. За ред. Т.Г. Васильціва. Львів, 2012. 386 с.

12. Штангрет А.М., Караїм М.М. Антикризове управління економічною безпекою підприємств. *Економічний вісник університету*. Вип. 20(1). 2013 С. 178-182. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2013_20%281%29_37

References.

1. Akimova, L. M. (2018), "Mechanisms of state management of economic security of Ukraine: analysis of factors of influence systematized by its individual development", *Aspects of public administration*, vol. 6. № 6-7, pp. 5–11.

2. Zhyvko, Z. B. (2012), *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: sutnistj, mekhanizmy zabezpechennja, upravlinnja* [Economic security of the enterprise: essence, support mechanism, management], Ligha-Pres Ljviv, Ukraine, pp. 240–256.

3. Zub, Gh. I. (2006), "Financial support of the agricultural sector in the State Budget for 2007", *Accounting and finance of agro-industrial complex*, vol. 11, pp. 34–35.

4. Kavun, S V. (2009), *Systema ekonomichnoji bezpeky: metodologichni ta metodychni zasady* [Economic security system: methodological and methodological principles], KhNEU, Kharkiv, Ukraine.

5. Kozachenko, Gh. V., Ponomarjov, V. P. and Ljashenko, O. M. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: sutnistj ta mekhanizm zabezpechennja*. [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of provision], Libra, Kyiv, Ukraine.

6. Kozlovskyj, S. V. and Zhurakivskyj, Je.S. (2015), "Theoretical and methodological approaches to determining the category of "economic security" and components of economic security of Ukraine", *Economy and state*, vol. 6, pp. 37–42.

7. Loghinova, N. I. (2009), "The place of personnel security in the economic security of the enterprise", *Municipal economy of cities: scientific and technical collection*, vol. 87, pp. 371–376.

8. Ghejecj, V. M. Kyzym, M. O. Klebanova, T. S. and Chernjak, O. I. (2006) Modeljuvannja ekonomichnoji bezpeky: derzhava, rehion, pidpryjemstvo [Modeling of economic security: state, region, enterprise], VD «INZhEK», Kharkiv, Ukraine.
9. Ortynsjkyj, V. L. and Kernycjkyj, I. S. (2009), Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv, orghanizacij ta ustanov [Economic security of enterprises, organizations and institutions], Legal Unity, Kyiv, Ukraine.
10. Prus, N. V. (2014), "The system of economic security of the enterprise. Concepts, essences, principles", Global and national economic problems, vol. 2, pp. 675–679.
11. Vasylyciv, T. Gh. Voloshyn, V. I. Bojkevych, O. R. and Karkavchuk, V. V. (2012), Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpryjemstv Ukrainy: strateghija ta mekhanizmy zabezpechennja [Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and support mechanisms], Lviv, Ukraine.
12. Shtanghret, A. M. and Karajim, M. M. (2013), "Anti-crisis management of economic security of enterprises", available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2013_20%281%29_37 (Accessed 10 Jan 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2022 р.